

'SAPIENTIA CHRISTIANA' – NOVO UREĐENJE STUDIJA NA CRKVENIM SVEUČILIŠTIMA I FAKULTETIMA *

Dr Matija Berljak

UVOD

Poučavati znači susretati se sa živim čovjekom, s njegovim mislima. On pita tražeći istinu. Često, da bi našao zadovoljavajući odgovor, prolazi teška i nezahvalna lutanja. Žeđ za istinom je jedan od neospornih izražaja ljudskoga duha. Naviještati evanđelje znači upravo se susresti s tim glasom ljudskog duha na različite načine, pod raznim okolnostima i na raznim nivoima. Najviši nivo ovog susreta je tamo gdje je istraživanje istine općenito, a evanđeoske posebno, ostvareno na metodičan način tj. u specijalnim institutima koji služe istraživanju, prenošenju rezultata i propovijedanju, a to su u prvom redu crkvena sveučilišta i fakulteti.¹ Onda nije ni čudo što je mijenjanje, a pogotovo donošenje novih zakona u tim centrima velik događaj u životu Crkve.

Nakon dugog očekivanja napokon je 15. travnja 1979. objavljen dokument Apostolske Stolice, tj. konstitucija Ivana Pavla II. *Sapientia christiana*² koja se bavi problematikom akademskih studija. Riječ je o novom zakonu kojim će se morati regulirati sva crkvena sveučilišta i fakulteti u svijetu. Ovaj dokument zamijenit će apostolsku konstituciju pape Pija XI. *Deus scientiarum Dominus* (1931) i *Normae quaedam ad Constitutionem Apostolicam 'Deus scientiarum Dominus' de studiis academicis ecclesiasticis recognoscendam* (1968) Svete kongregacije za katolički odgoj.

Mi ćemo u našem izlaganju ponajprije ukratko prikazati put do *Deus scientiarum Dominus* do *Sapientia christiana*, da bismo zatim prikazali i objasnili sadržaj novog dokumenta, pokazujući ukratko bilo neprekidnu vezu bilo novosti s obzirom na prijašnje zakonodavstvo.

* Predavanje održano dana 13. listopada 1979. prigodom svečanog otvaranja akademske godine 1979/80 na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu.

1 Usp. IVAN PAVAO II, *Il contributo della Chiesa al progresso della cultura*, u: *L'Osservatore Romano*, 20. srpnja 1979., str. 2.

2 Tekst apostolske konstitucije *Sapientia christiana* i *Ordinationes Sacrae Congregationis pro Institutione Catholica ad eandem Constitutionem rite exsequendam* nalazi se u *Acta Apostolicae Sedis* (AAS) 71(1979), str. 469–521; zatim u *L'Osservatore Romano*, 25–26. svibnja 1979., str. 1–5; također u izdanju *Typis Polyglottis Vaticanis* 1979. (taj tekst citiramo u članku).

Govoreći o *Sapientia christiana* držat ćemo se slijeda samog dokumenta. Tako će najprije biti riječ o predgovoru apostolske konstitucije, zatim o zajedničkim normama za sva crkvena sveučilišta i fakultete, da bismo se na kraju zadržali na specijalnim normama nekih fakulteta, osobito teoloških.

U izlaganju ćemo uvijek imati u vidu *Ordinationes* koje je na blagdan sv. Katarine Sijenske, 29. travnja 1979., izdala Sveta kongregacija za katolički odgoj, a koje se odnose na izvršenje apostolske konstitucije.

I. OD 'DEUS SCIENTIARUM DOMINUS' DO 'SAPIENTIA CHRISTIANA'

Papa Pijo XI. objavio je 24. svibnja 1931. apostolsku konstituciju koja, po tradiciji prve riječi službenog latinskog teksta, ima naslov *Deus scientiarum Dominus*. Ovaj dokument je prvi crkveni zakon kojim su sve do sada bili uređeni akademski studiji katoličkih središta u svijetu.³ Nakon objavljivanja te konstitucije u svijetu se opazila spasonosna obnova visokih crkvenih studija. Ona je bila oduševljeno prihvaćena, i to ne samo od katoličkog svijeta već i od laičkih (civilnih) sveučilišta, jer je sabrala i organski povezala najbolje elemente različitih vrsta tadašnjih sveučilišta, dajući temeljitost i potpunost općoj formaciji povezanoj sa sve nužnijom specijalizacijom.⁴

Tokom vremena sve se više osjećalo da se i jedan tako dobar zakon kao što je *Deus scientiarum Dominus* ipak mora obnavljati, posuvremenjivati, prilagođavati novim prilikama vremena i mjesta te brzom razvoju znanosti kako bi mogao odgovarati novim potrebama čovjeka.

Kao što se život mijenja i razvija, tako je i školstvo podložno razvoju i promjenama. Svjedoci smo da se u posljednje vrijeme svagdje u svijetu, u svim narodima obnavljaju i mijenjaju zakoni o školstvu, osobito o sveučilištima, kako bi ti centri što bolje izvršili svoju zadaću.

Potreba za tim osjetila se u posljednje vrijeme i u Crkvi, gdje se, osobito nakon II. vatikanskog sabora, mnogo toga počelo mijenjati, a mnogo se već i promijenilo. Sam Koncil u deklaraciji o kršćanskom odgoju *Gravissimum educationis* traži reformu zakonodavstva crkvenih fakulteta kako bi bolje odgovorili svojoj zadaći.⁵

3 Tekst ove apostolske konstitucije nalazi se u AAS 23 (1931), str. 241–262. O apostolskoj konstituciji *Deus scientiarum Dominus* usp. RUSPINI, I. A., *Novi propisi Sv. Stolice o univerzitetima i fakultetima crkvenih nauka*, u: *Bogoslovska smotra*, XIX, Zagreb 1931., 353–361; JELIČIĆ, V., *Nasa filozofsko-teološka učilišta prema najnovijim crkvenim odredbama*, Beograd 1935.

4 Usp. DEZZA, P., *Paolo VI e gli studi ecclesiastici*, u *La Civiltà cattolica*, 21. travnja 1979., str. 134; također *La Constitution Apostolique 'Sapientia christiana'*, u *Nouvelle revue théologique*, rujan-listopad 1979., str. 741.

5 Usp. *Gravissimum educationis* 11, gdje se doslovno kaže: „Zato neka crkveni fakulteti, izvršivši potrebnu reformu svojih zakona, energično promiču teološke znanosti i one koje su s njima povezane”.

Sapientia christiana u uvodnom dijelu (str. 8–9) nabroja razloge zbog kojih se morala mijenjati konstitucija *Deus scientiarum Dominus*: ponajprije „mutationes magnaefactae sunt, non tantum in societate civili, sed etiam in ipsa Ecclesia”; tome treba dodati sve veće zanimanje laika za teološke škole „quae propterea annis proxime praeteritis valde multiplicatae sunt”; zatim novi mentalitet „ob crescens iustum desiderium vitae universi-

No, odmah nije bilo moguće stvoriti novi zakon, jer je to velik posao koji iziskuje dosta vremena kao i razdoblje eksperimentiranja. Također je nužno da, prije nego se izda zakon, svi zainteresirani dadu svoje mišljenje.

Papa Pavao VI, tek što je završio Koncil, pokreće reviziju tog zakonodavstva putem Svete kongregacije za katolički odgoj te u suradnji s predstavnicima akademskih centara iz cijeloga svijeta.

Da bi se zadovoljilo najhitnije potrebe bile su 20. svibnja 1968. izradene i objavljene *Normae quaedam ad Constitutionem Apostolicam 'Deus scientiarum Dominus' de studiis academicis ecclesiasticis recognoscendam*.⁶

Dakle, apostolska konstitucija *Deus scientiarum Dominus* bila je nakon Koncila dopunjena određenim brojem 'normi' Svete kongregacije za katolički odgoj. S ovim dokumentom usklađivali su se svi statuti crkvenih sveučilišta i fakulteta. Norme će biti primjenjivane 'ad experimentum' sve dok se na temelju novih iskustava ne bude izradio novi zakon. Ove 'norme' su prvi korak prema potpunoj reviziji zakona o crkvenim sveučilištima i fakultetima.⁷

Nakon toga slijedi deset godina eksperimentiranja, ispitivanja i dogovaranja u kojima sudjeluju svi centri akademskih studija u svijetu, te ustrajan rad komisija stručnjaka da bi se na taj način malo-pomalo pripremio tekst novog zakona o crkvenim studijima.

U studenom i prosincu 1976. bio je u Rimu održan Drugi međunarodni kongres kojemu su prisustvovali predstavnici svih crkvenih sveučilišta i fakulteta,⁸ te episkopata i promatrača... Na Kongresu se raspravljalo o opširnijim prijedlozima

tatis magis participandae, quo omnes moventur, qui quocumque modo in ea partem habent"; ne može se zanemariti ni „magna evolutio in methodis paedagogicis et didacticis, quae novas rationes studia ordinandi postulant", kao ni potreba za većim povezivanjem „inter varias scientias et disciplinas, necnon desiderium maioris cooperationis in toto universitatis ambitu".

6 SACRA CONGR. PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Normae quaedam ad Constitutionem Apostolicam 'Deus scientiarum Dominus' ...*, Typis Polyglottis Vaticanis 1968., str. 9–31; od str. 5–7, pod naslovom *Propositio quaestionis, govori se o pitanjima koja su 7. listopada 1966. bila poslana (Prot. 113–66) crkvenim sveučilištima i fakultetima u vezi s promjenom Deus scientiarum Dominus*. Na temelju odgovora, koji su morali stići do kraja siječnja 1967. i koji su bili sakupljeni u četiri pozamašna volumena, raspravljalo se o novim normama. U ime Katoličkog bogoslovnog fakulteta iz Zagreba odgovore je potpisao tadašnji dekan dr Jordan Kuničić; usp. *Responsiones Universitatum et Facultatum ecclesiasticarum*, vol. I, s. 1., 1. Martii 1967., str. 1–12.

7 Usp. *Normae quaedam...*, str. 7. *Statut Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu*, KS, Zagreb 1976. bio je također usklađen s *Normae quaedam...* i odobren od Sv. kongregacije za katolički odgoj; usp. *Statut...*, str. 5–7.

8 Taj kongres se održavao u Rimu od 23. studenoga do 3. prosinca 1976. U ime Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu bio je prisutan i imao zapažen intervencij dr Marijan Valković; usp. *Textus definitivi trium relationum II Congressus Internationalis Delegatorum Universitatum aut Facultatum studiorum ecclesiasticorum*, Romae 31 decembris 1976, str. 66 gdje se kaže: „... Valković ricorda però che la Congregazione per il Clero ha affidato la formazione del clero ai Vescovi e non alle Università. A parte ciò, le Facoltà e Università possono soltanto collaborare, ma non possono, come tali, assumere il compito della formazione permanente del clero, che deve essere affidato ad istituti specializzati, da erigersi per venire incontro ad una reale necessità del nostro tempo". U ime Teološkog fakulteta iz Ljubljane bio je prisutan dr Rafko Valenčič.

raznih sveučilišta, fakulteta i pojedinih stručnjaka.⁹ Tako se pripremala konstitucija koja će, prevladavajući određene krute shematizme *Deus scientiarum Dominus*, omogućiti veću prilagodljivost novim potrebama.¹⁰ Na temelju tih rasprava bio je izrađen prijedlog zakona za svetog oca papu Pavla VI koji je došao na završetak Kongresa te u govoru rekao kako se nada da će nova konstitucija biti objavljena 'ubrzo'.¹¹

Novi zakon za crkvena sveučilišta i fakultete odobrio je papa Pavao VI. već u lipnju 1978., objavljen je trebao biti na Veliku Gospu iste godine. Smrt je, međutim, spriječila papu u tome. Ipak, bio je to veliki papa koji je „sa svoje strane učinio koliko mu je bilo određeno za obnovu crkvenih fakulteta...”.¹² Njegov nasljednik na Petrovoj Stolici Ivan Pavao I. ponovo ispituje konstituciju i 8. prosinca 1978. određuje danom njezina proglašenja. Nenadana smrt i njega u tome ometa. Napokon, papa Ivan Pavao II., „koji je bio član Svete kongregacije za katolički odgoj cijelo vrijeme u kojem je tekst bio u pripravi i uvijek je posvećivao, kako je poznato, velik interes za visoke teološke studije”,¹³ odlučio je da apostolska konstitucija koja počinje riječima *Sapientia christiana* (pa stoga nosi i taj naslov) bude objavljena na Uskrs, 15. travnja 1979. Ovaj je dokument zaista prošao zgrade i nezgode prije svog objavljivanja. Nakon njegovog objavljivanja, tj. 29. travnja 1979. na blagdan Svete Katarine Sijenske, Sveta kongregacija za katolički odgoj izdaje *Ordinationes ad Constitutionem apostolicam 'Sapientia christiana' rite exequendam*.

II. APOSTOLSKA KONSTITUCIJA 'SAPIENTIA CHRISTIANA'

A) PREGOVOR KONSTITUCIJE

Konstitucija započinje dosta opširnim predgovorom u kojem se pokazuje koje mjesto u evangelizaciji imaju crkvena sveučilišta i fakulteti.

Krist Gospodin je htio da Crkva bude životom i radom prisutna u ovom svijetu. Poruku spasenja koju je primila mora iznijeti pred svakoga. Istina je da Crkva želi da se radosna vijest propovijeda u sve širim područjima, svim narodima, u svim ljudskim sredinama... Ali ona također želi da čitava kultura čovjeka bude prožeta

9 Usp. *Responsionum Universitatum et Facultatum autonomarum studiorum ecclesiasticorum*, 4. vol., Romae 1976. U četvrtom volumenu (str. 906–918) nalazi se odgovor Katoličkog bogoslovnog fakulteta iz Zagreba koji je potpisao dekan dr Tomislav Šagi-Bunić.

10 Usp. DEZZA, P., *Paolo VI e gli studi ecclesiastici*, art. cit. str. 134; *La Constitution Apostolique 'Sapientia christiana'*, art. cit., passim.

11 Usp. *Insegnamenti di Paolo VI*, XIV, Libreria editrice Vaticana 1976, str. 1000. Papa je govorio 1. prosinca 1976. sudionicima II. međunarodnog kongresa. Od kardinala su bili prisutni G. M. Garrone i K. Wojtyła.

12 DEZZA, P., *Paolo VI e gli studi ecclesiastici*, art. cit., str. 135.

13 GARRONE, card. G. M., *Inter e contenuti della Costituzione Apostolica*, u: *L'Osservatore Romano*, 25–26. svibnja 1979., str. 5.

evanđeljem. O odnosu kulture i Kristova evanđelja opširno je govorio II. vatikanski sabor.¹⁴ Evangelizirati kulturu ili, još bolje, kulture bila je jedna od glavnih preokupacija velikog pape Pavla VI.¹⁵ Onda nije čudo da upravo ova misao služi kao polazište za tumačenje mjesta i uloge crkvenih sveučilišta i fakulteta u novoj konstituciji *Sapientia christiana* koju je proglasio papa Ivan Pavao II. Treba jasno naglasiti da se evanđelje i kultura ne mogu poistovjetiti, ali istodobno imati na umu da su oni tijesno povezani. Bog se, naime, objavljivao ljudima koji su bili duboko vezani uz neku određenu kulturu, govorio na način koji je odgovarao ljudima jedne određene kulture. Tako se i Crkva, živeći u najrazličitijim kulturama, služi vrijednostima pojedinih kultura da bi ponudila Kristovu poruku. U isto vrijeme ona evangelizira, preporuča, obogaćuje kulture. Nova konstitucija ističe da je rascjep između vjere i kulture velika zapreka evangelizaciji „e contra cultura spiritu christiano informatum instrumentum favens est Evangelii diffusioni”,¹⁶ ili kao što kaže Pavao VI.: „Nema dvojbe da je rascjep između Evanđelja i kulture drama našeg vremena kao što je bio slučaj i u drugim razdobljima”.¹⁷

Dakle, da bi se postigla opća evangelizacija treba evangelizirati kulturu odnosno kulture. Na taj bi se način uklonio rascjep između vjere i kulture. Najprikladnijim instrumentima za unapređenje i širenje kulture *Sapientia christiana* smatra *Katolička sveučilišta* koja ostvaruju javnu, trajnu i opću prisutnost kršćanske misli u promicanju višeg stupnja kulture.¹⁸

Crkva je od svojih početaka njegovala znanost, kako to pokazuju najstarije glasovite kršćanske škole u Aleksandriji i Antiohiji, zatim rad monaških redova, biskupijskih i redovničkih škola te tijesno surađivanje sa sveučilištima srednjega vijeka, koja postoje još i danas i kojima kultura čovječanstva mnogo duguje.¹⁹ Onda nije čudo što Crkva i danas s velikim interesom gleda na te centre, priznajući im veliku važnost jer studenti na njima postaju „zaista ljudi znanosti, spremni da u društvu preuzmu važne službe a u svijetu da budu svjedoci vjere”.²⁰

14 Usp. *Gaudium et spes*, 53–62. U broju 53 tumači se da riječ 'kultura' znači „sve ono čime čovjek izgrađuje i razvija mnogostruke svoje duševne i tjelesne darove te nastoji da spozna i radom sebi podvrgne svijet; čini sve čovječnijim društveni život, i to u obitelji kao i u cijelom građanskom društvu, moralnim napretkom i napretkom institucije; konačno, tokom vremena izražava, saopćava i čuva u svojim djelima velika duhovna iskustva i težnje da služe napretku mnogih, dapače i cijelog čovječanstva”.

15 Usp. PAVAO VI, *Evangelii nuntiandi*, 19–20.

16 *Sapientia christiana, Prooem.*, str. 3.

17 PAVAO VI, *Evangelii nuntiandi*, 20.

18 Usp. *Sapientia christiana, Prooem.*, str. 4; *Gravissimum educationis*, 10.

19 Usp. PIO XI, *Deus scientiarum Dominus...*, op. cit., str. 241–247 gdje papa nabraja najvažnije takove škole; Pavao VI, u već spomenutom govoru sudionima II. međunarodnog kongresa u Rimu, poziva se na konstituciju *Deus scientiarum Dominus*, u kojoj Pio XI. „ha delineato con lucida efficacia le tappe storico-culturali-scolastiche, percorse dalla Chiesa maestra nelle diverse sue età”; usp. *Insegnamenti di Paolo VI*, XIV, op. cit., str. 1000; a papa Ivan Pavao II. nabraja najstarija takva sveučilišta i kulturne centre kao: „Bologna, Roma, Padova, Pisa, Firenze in Italia; Paris, Toulouse, Grenoble in Francia; Oxford, Cambridge in Gran Bretagna; Salamanca, Valladolid nella Spagna; Colonia, Heidelberg, Leipzig in Germania; Vienna, Graz in Austria; Lisbona, Coimbra, in Portogallo; Praga, in Cecoslovacchia; Cracovia in Polonia; Louvain in Belgio; Mexico nel Messico; Córdoba in Argentina; Lima nel Perù; Quietò nell'Ecuador; Manila nelle Filippine” (IVAN PAVAO II, *Il contributo della Chiesa...*, art. cit., str. 1).

20 *Sapientia christiana, Prooem.*, str. 5 gdje se doslovno citira *Gravissimum educationis*, 10.

Apostolska konstitucija *Sapientia christiana* ipak naglašava da među katoličkim sveučilištima osobito povlašteno mjesto i specijalnu brigu Crkve zahtijevaju *crkvena sveučilišta i fakulteti*, a to znači oni koji „se posebno bave kršćanskom objavom i s njom povezanim disciplinama, i koji se stoga najuže vezuju uz njezinu evangelizatorsku misiju”.²¹ Oni uz to i najviše pridonose promicanju jedne doista kršćanske kulture. Na ovim sveučilištima i fakultetima sprema se studente za svećeničku službu, za predavače, za odgovorne službe intelektualnog apostolata. Uz to oni vrše istraživanja „na raznim područjima teologije da bi se tako došlo do dubljeg razumijevanja objave, da bi se što potpunije otkrila baština kršćanske mudrosti naslijeđena od otaca, da bi se promicao dijalog s odijeljenom braćom i s nekršćanima te da bi se našao odgovor na pitanja koja postavlja napredak znanosti”.²² Da bi ove ustanove što bolje odgovarale zahtjevima suvremene Crkve oci koncila traže da se izvrši potrebna reforma njihovih zakona.²³ Sada crkvena sveučilišta i fakulteti u apostolskoj konstituciji *Sapientia christiana* imaju novi zakon po čijim će se normama ubuduće odvijati njihovo djelovanje.

B) ZAJEDNIČKE NORME SVIM CRKVENIM SVEUČILIŠTIMA I FAKULTETIMA

1) Narav i svrha

Na samom početku normativnog dijela *Sapientia christiana* jasno definira što se smatra crkvenim sveučilištima ili fakultetima. To su ustanove „koje su kanonski utemeljene ili odobrene od Apostolske Stolice, koje njeguju i poučavaju svetu nauku i znanosti s njom povezane, koristeći se pravom da mogu podjeljivati akademske stupnjeve po autoritetu Svete Stolice”.²⁴ Ove institucije, dakle, ovise o Apostolskoj Stolici, imaju pravo u njezino ime podjeljivati akademske titule koje imaju kanonsku vrijednost.²⁵

Nakon rata u raznim zemljama otvaraju se u okviru civilnih sveučilišta teološki studiji za sve veći broj zainteresiranih laika. Na tom studiju oni primaju odgovarajući akademski stupanj koji nema kanonsku vrijednost. Nova konstitucija sada predviđa mogućnost da neki civilni akademski stupnjevi uz određene uvjete mogu imati i kanonske učinke.²⁶

21 *Sapientia christiana*, Prooem., str. 5.

22 Isto, str. 6.

O razlici između katoličkih i crkvenih sveučilišta vidi: DEZZA, P., *'Sapientia christiana': La nuova legge delle università ecclesiastiche*, u: *La Civiltà cattolica*, 2. lipnja 1979. str. 433.

23 Usp. *Gravissimum educationis*, 11.

24 *Sapientia christiana*, art. 2; slično također i u *Ordinationes*, art. 1.

25 Usp. *Sapientia christiana*, art. 1; 2; 6. *Ordinationes*, art. 1; 7. Kanonska vrijednost akademskog stupnja – prema *Ordinationes*, art. 7, paragraf, 1 – „significat illum gradum habilitare ad suscipienda munera ecclesiastica, pro quibus gradus academicus requiratur, imprimis ad docendas scientias sacras in Facultatibus, seminariis maioribus et aequipollentibus scholis”.

26 Usp. *Sapientia christiana*, art. 9 i *Ordinationes*, art. 7 par. 2 i 3. O ovom pitanju vidi: DEZZA, P., *La Constitution Apostolique 'Sapientia christiana'*, art. cit., str. 744.

Krist je Crkvi povjerio zadaću evangelizacije. Da bi ona to svoje poslanje mogla izvršiti u potpunosti mora i danas imati svoje akademske centre sa slijedećim specifičnim zadacima:

a) Ponajprije produbiti, njegovati i promicati poznavanje vlastitih disciplina, a prije svega kršćanske objave i svega onoga što je s njom povezano. Treba vršiti istraživanja na razjašnjavanju istina sadržanih u objavi da bi se što potpunije shvatila baština kršćanske mudrosti. Pod ovim svjetlom treba na prikladan način ponuditi rješenja ljudima svoga vremena u okviru različitih kultura. Tako će se produbljivati, braniti i širiti vjera, tako će se promicati dijalog s odijeljenom braćom, s nekršćanima, tako će se dati odgovori na pitanja koja postavlja napredak znanosti.²⁷ Da bi se ta svrha postigla Sveta kongregacija za katolički odgoj u svojim *Ordinationes* preporuča osnivanje središta za znanstveno-istraživački rad, časopise, znanstvene kongrese...²⁸

b) Svrha je sveučilišta i fakulteta formirati studente u katoličkoj nauci na razini visoke kvalifikacije u različitim disciplinama. Oni uvode slušače u dublja istraživanja, osposobljavajući ih za službu predavača na katedrama viših crkvenih studija, za istraživače znanosti ili pak za pastoralno djelovanje. O ovoj razlici treba voditi računa kada se uređuje program studija na pojedinim fakultetima.²⁹

c) Na kraju, kao treću specifičnu svrhu ovih ustanova, konstitucija ističe aktivnu pomoć u zajedništvu s hijerarhijom općoj i posebnim Crkvama u naviještanju Riječi Božje.³⁰ Tumačeći apostolsku konstituciju papa Ivan Pavao II. ukratko je rekao da je specifična svrha ovih ustanova „produbiti poznavanje kršćanske objave, formirati na razini visoke kvalifikacije studente raznih disciplina, aktivno pomagati i općoj i posebnim Crkvama u cijelom djelu evangelizacije”.³¹

2) Upravljanje crkvenim sveučilištima i fakultetima

Ovim centrima neposredno upravljaju akademske vlasti koje mogu biti personalne i kolegijalne. U personalne vlasti novi dokument ubraja: rektora ili predsjednika i dekana, dok u kolegijalne spadaju sveučilišno i fakultetsko vijeće; također mogu postojati druga vijeća ili komisije koje upravljaju i promiču znanstveni, pedagoški, disciplinarni, ekonomski rad.³² Apostolska konstitucija *Sapientia christiana* uvodi s obzirom na prijašnje zakonodavstvo novost u vezi s upravljanjem ovim akademskim centrima:

— Konstitucija Pija XI. *Deus scientiarum Dominus* naglašavala je personalnu vlast rektora ili predsjednika odnosno dekana u tolikoj mjeri da su razna vijeća

27 Usp. *Sapientia christiana*, art. 3, par. 1; *Ordinationes*, art. 4.

28 Usp. art. 2.

29 Usp. *Sapientia christiana*, art. 3, par. 2; *Ordinationes*, art. 3.

30 Usp. *Sapientia christiana*, art. 3, par. 3.

31 IVAN PAVAO II, *Il contributo della Chiesa...*, art. cit., str. 1.

32 Usp. *Sapientia christiana*, art. 15; *Ordinationes*, art. 12; 13, par. 1, gdje se precizira da po konstituciji „Rector dicitur, qui praeest Universitati; Praeses, qui praeest Instituto vel Facultati sui iuris; Decanus, qui praeest Facultati, quae sit pars Universitatis”.

bila samo savjetodavna tijela. Nastavno i pomoćno osoblje a pogotovo studenti nisu sudjelovali u upravljanju ovim ustanovama.³³

– Nakon drugog svjetskog rata, a pogotovo u vrijeme II. vatikanskog sabora, situacija se potpuno mijenja. Sve više se naglašava kolektivna odgovornost i uprava, i to najprije u civilnim a onda i crkvenim centrima. Traži se revizija zakonodavstva. Sveta kongregacija za katolički odgoj 1968. izdaje *Normae quaedam ad constitutionem apostolicam 'Deus scientiarum Dominus'*... u kojima je kolegijalna vlast naglašena u tolikoj mjeri da je personalna vlast (rektora ili predsjednika odnosno dekana) svedena na minimum, što prouzročuje ne baš male probleme.³⁴

– I najnoviji zakon Apostolske Stolice za crkvena sveučilišta i fakultete *Sapientia christiana* naglašava nužnost sudjelovanja u upravljanju svih članova ovih centara, i to bilo pojedinačno bilo sakupljenih u pojedina vijeća. Ponovno se potvrđuje načelo kolegijalnosti. Ipak, nova konstitucija inzistira na zdravoj ravnoteži između personalnih i kolegijalnih vlasti koja jedino jamči efikasno i dobro upravljanje tim ustanovama.³⁵

Dokument, zbog različitih prilika, običaja i civilnih zakona, ne određuje pojedina prava i dužnosti kolegijalnih ili personalnih vlasti u upravi. To trebaju odrediti pojedina sveučilišta i fakulteti u svojim statutima. Naravno, statuti moraju biti odobreni od Svete kongregacije za katolički odgoj. Doslovno se kaže: „Statuti neka odrede na koji način personalne i kolegijalne vlasti trebaju međusobno surađivati, kako bi se na jednoj strani poštivalo strogo načelo kolegijalnosti, osobito u najvažnijim akademskim pitanjima, a na drugoj strani personalne vlasti neka imaju onu vlast koja odgovara njihovoj službi”.³⁶

3) Nastavno osoblje i studenti

a) Nastavno osoblje

Iz same naravi stvari jasno je da svako sveučilište treba imati dostatan broj profesora kako bi se što bolje vršila nastava i istraživanje. Dokument traži da članovi nastavnog zbora imaju potrebne vrline i to „u pogledu znanstvene spreme i životnog svjedočenja”.³⁷

Da bi netko mogao biti uzet za stalnog nastavnika *Sapientia christiana* traži:

33 Usp. *Deus scientiarum Dominus*, art. 15, gdje se doslovno kaže: „Universitas regitur a Rectore Magnifico, singulae eius Facultates a Decanis, Facultas vero quae una sit a Praeside”.

34 Usp. *Normae quaedam...*, br. 15: „Facultas regitur a Consilio, cui praeest Decanus vel Praeses...”; br. 16: „Ubi plures sunt Facultates, Senatus academicus habetur, cui praeest Rector...”

35 Usp. *Sapientia christiana*, art. 11, par. 1: „Cum Universitas vel Facultas quandam communitatem efficiant, omnes in ea personae, sive singulae sive in consiliis adunatae, pro sua cuiusque condicione, corensposabiles boni communis se sentiant oportet atque ad finem assequendum operam suam sedulo praestent”.

36 *Sapientia christiana*, art. 19, par. 1; usp. art. 21 i 11, par. 2: također *Ordinationes*, art. 11.

37 IVAN PAVAO II, *Il contributo della Chiesa...*, art. cit., str. 1; usp. GARRONE, card. G. M., *Inter e contenuti della Costituzione Apostolica*, art. cit., str. 5.

a) da se odlikuje bogatstvom znanstvene spremne, svjedočenjem i odgovornošću
b) da posjeduje odgovarajući doktorat ili analogan drugi naslov ili da se istakao posebnim znanstvenim radom

c) da se pokazao sposobnim za znanstvena istraživanja – knjigama, pisanim raspravama, a osobito objavljivanjem doktorske dizertacije

d) na kraju se traži da posjeduje pedagošku sposobnost za vođenje nastave

Ova svojstva u određenoj proporciji moraju posjedovati i oni nastavnici koji nisu punopravno i čvrsto uključeni u sveučilište ili fakultet.³⁸

Da bi ovi centri postigli svoj cilj svi profesori bez razlike moraju se uvijek odlikovati „vitae probitate, doctrinae integritate ac muneris diligentia”,³⁹ a oni koji poučavaju discipline vjere i morala moraju dobiti kanonsku misiju od velikog kancelara.⁴⁰

Apostolsko pismo a osobito *Ordinationes* Svete kongregacije za katolički odgoj ističu da se u statutima treba jasno odrediti kada, na koji način i pod kojim uvjetima prestaje ili se suspendira služba nastavnika, da bi tako bio zaštićen i nastavnik i sveučilište, fakultet, studenti, crkvena zajednica. Kongregacija preporuča da se sporna pitanja najprije rasprave između nastavnika i rektora odnosno dekana, a ako se ne uspije doći do rješenja pitanje treba raspraviti pred mjerodavnim vijećem ili komisijom. Ako se ni tada ne dođe do povoljnog rezultata, stvar neka riješi veliki kancelar, nakon što se posavjetuje sa stručnim osobama sveučilišta, fakulteta ili nekim drugim. Ipak, uvijek ostaje mogućnost priziva na Svetu Stolicu koja u tom slučaju donosi konačno rješenje. U svim ovim slučajevima neka se nastavniku osigura mogućnost da iznese i brani svoje mišljenje.⁴¹

b) Studenti

Kad se govori o crkvenim sveučilištima ili fakultetima, ne misli se samo na centre rezervirane za crkvene osobe tj. klerike, nego i o ustanovama čiji objekt studija na poseban način interesira Crkvu. Zato konstitucija i naglašava da su crkvena sveučilišta i fakulteti otvoreni svima, i klericima i laicima, i muškarcima i ženama, dakle svima koji imaju potrebna moralna i intelektualna svojstva, tj. svjedodžbu o završenoj potrebitoj školi za studij na fakultetu i dokument o prikladnom životu i vladanju.⁴²

38 Usp. *Sapientia christiana*, art. 25; GARRONE, card. G. M., *Inter e contenuti della Costituzione Apostolica*, art. cit., str. 5, gdje naglašava da se sada traži „maggiore esigenza per quanto riguarda i livelli accademici dei professori, degli alunni...”.

39 *Sapientia christiana*, art. 26, par. 1.

40 Isto, art. 26, par. 2; art. 27, par. 1 ističe da tu 'kanonsku misiju' podjeljuje veliki kancelar ili njegov delegat. U par. 2 govori se da svi profesori prije nego budu imenovani za stalne ili promaknuti na najviši stupanj nastavnika, ili u oba slučaja (to neka se odredi u statutu) moraju dobiti 'Nihil obstat' od Svete Stolice.

Ordinationes, art. 19, par. 2 donose definiciju: "Nihil obstat" Sanctae Sedes est declaratio nullum officere impedimentum, ad normam Constitutionis atque peculiarium Statutorum, nominationi propositae".

41 Usp. *Sapientia christiana*, art. 30; *Ordinationes*, art. 22. U hitnim i teškim slučajevima veliki kancelar može suspendirati nastavnika 'ad tempus', sve dok se redovitim putem ne dovrši postupak.

42 Usp. *Sapientia christiana*, art. 31; 32. *Ordinationes*, art. 24.

4) Studij i ekonomska pitanja

a) *Crkveno učiteljstvo u odnosu na slobodu naučavanja i istraživanja Sapientia christiana*, pozivajući se na naučavanje II. vatikanskog sabora, izjavljuje da se Crkva ne protivi tome da se znanost služi svojim načelima i metodama, potvrđujući tako zakonitu samostalnost znanosti.⁴³ Konstitucija priznaje „opravdanu slobodu naučavanja i istraživanja”, jer jedino u slobodi znanost može napredovati i pomoći da istina zasja punim sjajem.⁴⁴ Zato i potiče stručnjake da se hrabro, ustrajno i slobodno suoče s teškim, osjetljivim i spornim pitanjima. Papa Pavao VI. je u poruci na kraju Koncila, obrativši se ljudima znanosti u ime Krista, bez straha uzviknuo: „Tražite, nastavite tražiti, nemojte se umoriti, nemojte izgubiti nadu u istinu”.⁴⁵

Istodobno s naglašavanjem slobode naučavanja i istraživanja tumači se u čemu se ona sastoji, koje su njezine granice:

– Sloboda *naučavanja*, prema najnovijem dokumentu, neka se vrši u granicama Riječi Božje koja može i mora biti predočena u različitim oblicima i na raznovrsne načine prikladne različitim kulturama. Ipak, sadržaj katoličke vjere mora biti predočen u svoj punini i čistoći, bez osakaćivanja i iskrivljavanja.

– Isto tako sloboda *istraživanja* mora se temeljiti i na vjernosti objavi i na zajedništvu sa crkvenim učiteljstvom kojemu je dano čuvati i autentično tumačiti sadržaj Riječi Božje.⁴⁶

U proučavanju i istraživanju na crkvenim sveučilištima i fakultetima mora se postupati „cum fiducia et sine suspicione simul vero cum consilio et sine temperitate”.⁴⁷

b) Tijek studija

Papa Ivan Pavao II, tumačeći apostolsku konstituciju *Sapientia christiana*, istakao je da ona uvodi jednu novu strukturu u tijek studija na fakultetima.⁴⁸

Taj dokument traži da se tijek studija na crkvenim fakultetima odvija u nekoliko susljednih ciklusa:

– ponajprije neka se slušačima dade opća informacija o svim disciplinama te uvod u znanstvenu metodu

– zatim neka se specijaliziraju za određen skup disciplina uz potpunije uvodjenje u znanstveno-istraživački rad

43 Usp. *Sapientia christiana*, art. 38.

44 Isto, art. 39, par. 1, 1.

45 *Insegnamenti di Paolo VI*, III, 1965, op. cit., str. 753.

46 Usp. *Sapientia christiana*, art. 39, par. 1, 2. Card. Garrone kaže: „Costituzione sottolinea ... la specificità assoluta della Parola di Dio; la docilità al Magistero stabilito da Dio nella Chiesa e che deve, nello spirito del Concilio, consentire la libertà di ricerca in accordo con una rigorosa fedeltà...” (GARRONE, card. G. M., *Inter e contenuti della Costituzione Apostolica*, art. cit., str. 5).

47 *Sapientia christiana*, art. 39, par. 2.

48 Usp. IVAN PAVAO II, *Il contributo della Chiesa...*, art. cit., str. 1.

– u zadnjem ciklusu studente treba postepeno dovesti do znanstvene zrelosti, osobito izradom pismenog rada koji doprinosi napretku znanosti.⁴⁹

U vezi s uređenjem studija na crkvenim fakultetima u konstituciji *Sapientia christiana* potvrđeni su i još više naglašeni oni kriteriji koji se nalaze već u *Deus scientiarum Dominus* i u dokumentu *Normae quaedam*, koji utvrđuju razliku između osnovne, organske i opće formacije te specijalizacije na nekom užem području. Specijalizacija se, naime, danas sve više traži.⁵⁰

c) Akademske stupnjevi

Po završetku svakog spomenutog ciklusa može se podjeljivati odgovarajući akademski stupanj (gradus). U apostolskoj konstituciji sačuvano je tradicionalno nazivlje ovih gradusa: 'baccalaureatus, licentia, doctoratus', ali se dodaje da ovom nazivlju mogu biti dodane različite kvalifikacije. Što više, u statutima pojedinih fakulteta ovo nazivlje može biti zamijenjeno drugim, imajući kod toga u vidu sveučilišnu praksu dotičnoga kraja.⁵¹

d) Didaktička pomagala

Da bi crkvena sveučilišta i fakulteti mogli ispuniti svoju specifičnu zadaću moraju imati, kako ističe Kongregacija, doista funkcionalne dvorane, lijepe i prikladne za poučavanje, te da odgovaraju broju studenata. Uz to, da bi rad profesora i studenata bio što uspješniji, fakultetske biblioteke moraju posjedovati potrebne knjige, stare i nove, te glavne revije. Uz adekvatnu biblioteku konstitucija spominje i druga pomagala (npr. audiovizualna) za didaktički uspješnije izvođenje nastave, seminara, vježbi ...⁵²

e) Ekonomska pitanja

Ustanove kakve su sveučilišta i fakulteti, da bi mogle postojati i normalno vršiti svoje poslanje, zahtijevaju ogromna materijalna sredstva. Uzdržavanje zgrada, biblioteka i drugih pomagala, plaćanje nastavnog i pomoćnog osoblja iziskuje velika sredstva.

Osobe koje rade u tim akademskim centrima trebaju primati plaću. Konstitucija kaže „ratione habita consuetudinum in regione vigentium, etiam quoad protectionem cautionesque sociales”.⁵³

49 Usp. *Sapientia christiana*, art. 40.

50 Usp. isto, art. 41–43; *La presentazione del documento*, u: *L'Osservatore Romano*, 25–26. svibnja 1979., str. 5; DEZZA, P., 'Sapientia christiana': *La nuova legge delle università ecclesiastiche*, art. cit., str. 434–435.

51 Usp. *Sapientia christiana*, art. 46–48. Tradicionalno nazivlje akademskih stupnjeva na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu već je bilo usklađeno s nazivljem na našim civilnim fakultetima; usp. *Statut Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu*, KS, Zagreb 1976., str. 6 i čl. 83.

52 Usp. *Sapientia christiana*, art. 52–55; *Ordinationes*, art. 39–42.

53 *Sapientia christiana*, art. 58; usp. također 29; 53; 56–59. *Ordinationes*, art. 43–44.

Da bi se riješilo pitanje uzdržavanja i funkcioniranja crkvenih sveučilišta i fakulteta Apostolska Stolica „živo želi da čitav narod Božji pod vodstvom pastira zajednički pomaže da ova središta mudrosti djelotvorno pridonese produbljivanju vjere i kršćanskog življenja”.⁵⁴

5) Planifikacija i suradnja među fakultetima

Potrebno je da u svim dijelovima svijeta postoje centri visokih crkvenih studija kako bi se na taj način u najrazličitijim kulturama i narodima studirala Riječ Božja i problemi koji se javljaju kod naviještanja evanđelja; Uz to ti centri trebaju biti na pomoć hijerarhiji i spremati kvalificirano osoblje. Ipak, s druge strane treba paziti da se takvi centri ne množe bez razloga i tako bespotrebno troše osoblje i sredstva.⁵⁵ To zgodno raspoređivanje crkvenih sveučilišta i fakulteta po različitim krajevima svijeta prisutno je već u *Normae quaedam* koje na temelju deklaracije *Gravissimum educationis* upotrebljavaju termin 'planificatio'.⁵⁶ Najnoviji dokument *Sapientia christiana* preuzima i razrađuje u detalje taj termin. Planiranje će vršiti Sveta kongregacija za katolički odgoj uz pomoć biskupskih konferencija, komisija i stručnjaka.⁵⁷ Ovo je potpuno nova stvar s obzirom na *Deus scientiarum Dominus*.

Najnovija apostolska konstitucija navodi različite načine da bi se izašlo u susret mjesnim potrebama a da se ne osnivaju novi fakulteti. To se može učiniti afilijacijom, agregacijom i inkorporacijom.

a) *Afilijacija* se sastoji u čvršćem povezivanju dijecezanskih i redovničkih centara viših studija s fakultetima. Svrha afilijacije jest da se u tim školama uz pomoć fakulteta podiže kvalitet studija, te da studenti, ispunjavajući određene uvjete, dobivaju od fakulteta akademski stupanj prvog reda.

Da bi neki centar mogao biti afilirani fakultetu, Kongregacija postavlja slijedeće uvjete: dostatan i kvalificirani broj nastavnika, plan studija, biblioteka, pomoć fakulteta afiliranom centru; zbog toga je potrebno da se i fakultet i afilirani centar nalaze u istom narodu ili da su povezani istom kulturnom baštinom.⁵⁸

Sapientia christiana jako preporuča da svi teološki studijski centri, bilo biskupijski bilo redovnički, budu afilirani nekom fakultetu. Afilijacija je zapravo cilj prema kome moraju biti upravljene sve teološke škole.⁵⁹

54 *Sapientia christiana, Prooem*, str. 7.

55 Usp. *Sapientia christiana*, art. 60, par. 1. O planifikaciji fakulteta i o njihovoj suradnji vidi: DEZZA, P., *La Constitution Apostolique 'Sapientia christiana'*, art. cit., str. 747 ss.

56 Usp. *Normae quaedam...*, br. 11–13 i bilješka 6.

57 Usp. *Sapientia christiana*, art. 60 par. 2; art. 61.

Ordinationes, art. 45–46 traže stroge uvjete za osnivanje nekog novog crkvenog sveučilišta ili fakulteta.

58 Usp. *Sapientia christiana*, art. 62; *Ordinationes*, art. 47.

59 Usp. *Sapientia christiana*, art. 62, par. 2. Paolo Dezza kaže da je afilijacija „certamente una meta verso la quale tutti (i seminari maggiori e gli studentati religiosi) devono essere normalmente orientati e gradatamente aiutati a raggiungerla” (DEZZA, P., *'Sapientia christiana': La nuova legge delle università ecclesiastiche*, art. cit., 436).

b) Agregacija

Sama Kongregacija u *Ordinationes* donosi definiciju: „Agregacija je priključenje nekog instituta fakultetu, koje obuhvaća prvi i drugi ciklus sa ciljem da se preko fakulteta postignu odgovarajući akademski gradusi”.⁶⁰ Dakle, agregacija je viši stupanj od afilijacije.

c) Najviši stupanj priključenja jednog centra viših studija fakultetu je tzv. *inkorporacija*.

Ona obuhvaća drugi ili treći ili oba ciklusa sa svrhom da studenti, ispunjavajući određene uvjete, mogu preko fakulteta postići čak i doktorat.⁶¹

U posljednjem broju općih normi izražava se živa želja za suradnjom, i to ne samo suradnjom raznih centara viših studija sa fakultetom, već i različitih crkvenih fakulteta među sobom: npr. razmjenom profesora, znanstvenih aktivnosti ili zajedničkim istraživanjem za dobrobit Božjeg naroda. Štoviše, surađivati treba i s fakultetima koji nisu katolički kao i s analognim civilnim institucijama.

Na taj se način, naime, bolje promiče znanstveno istraživanje nastavnog osoblja kao i bolja informiranost studenata, te unapređuju interdisciplinarni studiji i komplementarne znanstvene aktivnosti. Ta suradnja ima svrhu „ad sapientiae christianaе penetrationem in totam culturam procurandam”.⁶²

U novoj konstituciji svugdje se osjeća briga Crkve da se njezina sveučilišta i fakulteti uklope u stvarni ambijent. To se postiže proučavanjem riječi Božje i s njom povezanih disciplina, suradnjom sa sličnim centrima, u zajedništvu s pravim dijelom Crkve, osobito biskupskim konferencijama koje moraju voditi, zbog posebnog crkvenog značaja ovih ustanova, naročitu brigu za njihov stalni napredak i vjernost nauci Crkve.⁶³

C) POSEBNE NORME ZA NEKE VRSTE FAKULTETA

Nakon normi koje su zajedničke za sve crkvene fakultete apostolska konstitucija *Sapientia christiana* donosi u drugom dijelu posebne norme za fakultete koji

60 *Ordinationes*, art. 48, par. 1; usp. također *Sapientia christiana*, art. 63.

61 Usp. *Sapientia christiana*, art. 63; *Ordinationes*, art. 48, par. 2. Tumačeći ove norme, Dezza zaključuje: „Le cas de l'agrégation se présente plus rarement”, (od afilijacije) „et plus rarement encore celui de l'incorporation” – DEZZA, P., *La Constitution Apostolique 'Sapientia christiana'*, art. cit., 749.

62 *Sapientia christiana*, art. 64. Prvi dio ovog člana doslovno glasi: „Cooperatio inter Facultates, sive eiusdem Universitatis, sive eiusdem regionis, sive etiam maioris amplitudinis, sedulo curanda est. Multum enim iuvat ad docentium investigationem scientificam et studentium meliorem formationem promovendam; necnon ad eam fovendam rationem, quae *interdisciplinaris* appellari solet et in dies magis necessaria apparet; similiter ad *complementarietatem*, ut dicitur, inter Facultates provehendam; ...”. Usp. također *Ordinationes*, art. 49.

63 Usp. *Sapientia christiana*, *Prooem.*, str. 7–8; art. 4; *Ordinationes*, art. 5.

Kardinal Garrone je govorio da povezanosti moraju biti „il più possibile organiche: con le altre Università o Facoltà ecclesiastiche o laiche; con le istituzioni civili analoghe; con gli organismi direttivi della Chiesa, e particolarmente con le Conferenze Episcopali; infine con l'ambiente in generale e soprattutto con gli altri Centri di studio nella Chiesa, come i Seminari” (GARRONE, card. G. M., *Inter e contenuti della Costituzione Apostolica*, art. cit., str. 5).

- imaju naročitu važnost za život i djelovanje Crkve. Takvi su teološki, filozofski i fakulteti kanonskog prava.

1) Teološki fakultet

Taj fakultet je u novoj konstituciji s pravom stavljen na prvo mjesto. Među crkvenim fakultetima teološki su najbrojniji. Prema najnovijim statistikama u svijetu danas postoje 183 crkvena fakulteta, od toga 102 teološka, dok su 34 teološka fakulteta u sklopu državnih sveučilišta.⁶⁴ Uz to što su najbrojniji oni i najviše i najdirektnije zanimaju Crkvu. Oni, naime, imaju za cilj produbiti i sistematski znanstvenom metodom obraditi katoličku nauku, crpeći je iz božanske objave. Uz to u svjetlu objave traže rješenja ljudskih problema.⁶⁵

Pozivajući se na II. vatikanski sabor, osobito na dogmatsku konstituciju o božanskoj objavi *Dei Verbum*, u normama se tvrdi da teologija ima svoje uporište u pisanoj riječi koja joj je zajedno sa živom predajom trajan temelj.⁶⁶

Uz teološke discipline na teološkim se fakultetima moraju proučavati i potrebne filozofske, antropološke i druge discipline te pomoćne znanosti.⁶⁷ Teološki su fakulteti sa svim ovim disciplinama pozvani, kao što kaže papa Ivan Pavao II, na „jednu osobito važnu funkciju istraživanja, tj. funkciju prevođenja evanđeoske poruke u ispravne kulturne izraze raznih naroda”.⁶⁸ To je tako često spominjan problem 'inkulturacije' tj. nužnosti prilagođavanja naviještanja kršćanske poruke različitim kulturama, kako bi (poruka) u svoj svojoj cjelovitosti i čistoći bila lakše shvaćena, prihvaćena i življena. Na taj se način pokazuje da postoji sklad između vjere i znanosti, između onoga što govori objava i zaključaka znanstvenih istraživanja; shvaća se „kako se vjera i razum sastaju u jednoj istini”.⁶⁹

Dokument posebno poziva teološke fakultete da se držeći se normi koje su izdale nadležne crkvene vlasti, suoče s vrlo važnim, teškim i delikatnim pitanjima ekumenizma: odnosima s nekršćanskim religijama. Osobito bi se velikom pažnjom trebalo ispitati fenomen ateizma koji se sve više širi i sve više prožima modernu kulturu.⁷⁰

64 Usp. DEZZA, P., *'Sapientia christiana': La nuova legge...*, art. cit., str. 437; O broju je govorio i papa: „Danas u svijetu ima 125 akademskih centara crkvenih studija. Od tih akademskih centara 16 ih se nalazi u Rimu i zovu se 'Rimska papinska sveučilišta' (atenei). Uz to u svijetu ima 47 katoličkih sveučilišta koja je utemeljila Sveta Stolica i 34 teološka fakulteta pri državnim sveučilištima” (IVAN PAVAO II, *Il contributo della Chiesa...*, art. cit., str. 1).

65 Usp. *Sapientia christiana*, art. 66; *Ordinationes*, art. 50. Teološki fakultet je zato fakultet „intorno a cui gravitano le altre Facoltà ecclesiastiche...”; DEZZA, P., *La 'Sapientia christiana' e gli studi teologici*, u: *Rassegna di teologia*, Roma, rujan-listopad 1979., str. 323.

66 Usp. *Sapientia christiana*, art. 67, par. 1; *Dei Verbum*, 24.

67 Usp. *Sapientia christiana*, art. 67, par. 2; *Ordinationes*, art. 51 točno propisuju koje discipline se u kojem ciklusu studija moraju poučavati.

68 IVAN PAVAO II, *Il contributo della Chiesa...*, art. cit., str. 1–2.

69 *Sapientia christiana*, art. 68, par. 1 i 2 gdje se citiraju dokumenti II. vatikanskog sabora: *Gravissimum educationis* 10 i *Ad gentes* 22. Papa Pavao VI. često je spominjao riječ 'inculturazione' i mučio se problemom prilagođavanja kršćanske poruke raznim kulturama; o tome vidi: DEZZA, P., *Paolo VI e gli studi ecclesiastici*, art. cit., str. 131–141 (osobito str. 139).

70 Usp. *Sapientia christiana*, art. 69.

Nastavno osoblje na ovim učilištima pozvano je da se u svojim istraživanjima hrabro i ustrajno, u svoj svojoj slobodi suoči s teškim pitanjima, podržavajući uvjerenje da će istina pobijediti. Konstitucija traži da to uvijek čine s potrebnom ozbiljnošću i poštenjem, imajući na umu tešku odgovornost koju imaju u Crkvi. Zato se preporuča najbližija suradnja onih što rade na teološkim fakultetima i crkvenog učiteljstva. Jedni i drugi na različite načine, u uzajamnoj suradnji služe Istini.

Iako je naglašena „iusta libertas in docendo et investigando”, rezultati ipak ostaju podložni sudu učiteljstva. Naime, Krist je božansku objavu povjerio učiteljstvu Crkve, koja ima poslanje prvenstveno ga čuvati i autentično tumačiti. Konstitucija kaže da je dužnost teologa na teološkim fakultetima osobito u institucionalnom ciklusu da, osobito kad su primili *‘missio canonica docendi’* vjerno poučavaju studente pravu nauku – stečenu baštinu Crkve. Vjerojatna osobna mišljenja koja proizlaze iz novih istraživanja neka kao takva budu skromno iznesena.⁷¹

U normama se naglašava da se sistematsko proučavanje teologije ima vršiti prema odlukama II. vatikanskog sabora i najnovijih dokumenata Apostolske Stolice, u kojima je iznova potvrđena nužnost da se uz pozitivnu teologiju, koja je možda bliža današnjem mentalitetu ljudi, ne zapašta spekulativna teologija. Konstitucija se, među ostalim, poziva i na dekret o odgoju i obrazovanju svećenika *Optatam totius* koji, govoreći o teološkim studijama, najprije naglašava važnost pozitivne metode. No, da bi se „što je moguće cjelovitije rasvijetlila otajstva spasenja, pitomci neka, uz pomoć učitelja svetog Tome i spekulacije, nauče da dublje prođu u njih i shvate njihovu povezanost”.⁷²

Prema sadržanim normama u *Sapientia christiana* tijekom studija na teološkim fakultetima obuhvaća tri ciklusa:

a) prvi ciklus, institucionalni, daje studentima opću formaciju. Uz solidnu filozofsku formaciju, koja služi kao priprava teologiji, u teološkim se disciplinama povezano proučava čitava katolička nauka, a daje se i uvod u znanstveno-istraživačku metodu.

Ovaj ciklus traje pet godina ili deset semestara ili pak tri godine ako mu prethodi dvogodišnji studij filozofije. Dakle, prema konstituciji moguća je integracija filozofsko-teološkog studija u trajanju od 5 godina ali nije propisana. Ipak, različiti razlozi govore u prilog integraciji. Prvenstveno se zapaža da u općoj formaciji dijeljenje u dvogodišnji studij i trogodišnji studij teologije nije razmjerni. Dio koji pripada teologiji premalen je u usporedbi s filozofijom. Zatim, integracija daje mogućnost zgodnijeg rasporeda teoloških predmeta usporedo s filozofskim već od prve godine. Jasno ti teološki predmeti ne smiju pretpostavljati jedno specijalno filozofsko znanje. Povrh toga mogu se bolje koordinirati određene filozofske i teološke discipline, kako bi se izbjegla nepotrebna ponavljanja.⁷³

71 Usp. isto, *Prooem.*, str. 8. art. 39; 70.

72 *Optatam totius*, 16; usp. *Sapientia christiana*, art. 71 i pripadne bilješke 22 i 23. O tome opširnije vidi: DEZZA, P., *La 'Sapientia christiana' e gli studi teologici*, art. cit., str. 328–330.

73 Usp. *Sapientia christiana*, art. 72a; *Ordinationes*, art. 51; Vidi o tome: DEZZA, P., *'Sapientia christiana': La nuova legge delle università ecclesiastiche*, art. cit., str. 438–440.

Sapientia christiana sugerira ali ne propisuje ovu integraciju. Ona jednostavno propisuje da filozofske i teološke discipline budu svakako poučavane. A Sveta kongregacija za katolički odgoj ovome dodaje da se u petogodišnjem institucionalnom ciklusu moraju predavati sve discipline po takvom redu, opširnosti i vlastitoj metodi da studentima dadu solidnu, organsku i potpuno teološku naobrazbu koja će im omogućiti nastavak studija u drugom ciklusu ili opsluživanje određene crkvene službe.⁷⁴

Po završetku prvog ciklusa student stječe akademski naslov koji konstitucija po tradiciji naziva 'baccalaureatus', uz napomenu da statuti mogu odrediti drugo odgovarajuće nazivlje.⁷⁵

Cilj crkvene aktivnosti je evangelizacija. Da bi se ona što bolje ostvarivala, za pastoralno je djelovanje potrebna solidna teološka naobrazba. Konstitucija nareduje da u prvom ciklusu, budu poučavane specijalne discipline. Štoviše, nakon petogodišnjeg studija može se za pastoralnu formaciju slušača uvesti pastoralna godina koja je potrebna za prezbiterijat, a po završetku se može podijeliti specijalna diploma.⁷⁶

b) drugi period studija je specijalizacija koju izabire sam student. Ovaj period dijeli se u dva ciklusa:

– prvi koji je prvenstveno posvećen specijalizaciji na određenom odsjeku teologije uz potpunije uvođenje u znanstveno istraživački rad. Ovaj ciklus traje dvije godine i po završetku se dodjeljuje akademski stupanj 'licentiae specializatae' (magisterij teoloških znanosti).⁷⁷

– drugi na kojem se kroz određeno vrijeme usavršuje znanstvena formacija osobito izradom doktorske dizertacije. Po završetku se stječe akademski titulus 'doktor'.⁷⁸

2) Drugi crkveni fakulteti

Uz teološke fakultete posebne su norme izdane samo još za *fakultete kanonskog prava*⁷⁹ i *filozofije*, jer su oni već tradicionalni a uz to i najbrojniji. Prema statistici danas u svijetu postoji 21 fakultet kanonskog prava i 41 filozofski.⁸⁰

Za ostale crkvene fakultete u *Sapientia christiana* nisu donesene posebne norme, nego će ih prema potrebi izradivati Sveta kongregacija za katolički odgoj.

Fakulteti i instituti za koje nisu izdane posebne norme moraju urediti svoje statute prema zajedničkim normama konstitucije, imajući u vidu posebnu narav i svrhu ovih institucija.⁸¹

74 Usp. *Ordinationes*, art. 52.

75 Usp. *Sapientia christiana*, art. 72a.

76 Usp. isto, art. 74, par. 1 i 2.

77 Usp. isto, art. 72b; *Ordinationes*, art. 51,2.

78 Usp. *Sapientia christiana*, art. 72c; *Ordinationes*, art. 51,3.

79 O fakultetima kanonskog prava, bilo latinskog bilo orijentalnog, usp. *Sapientia christiana*, art. 75–78; *Ordinationes*, art. 55–58.

80 O normama koje se odnose na fakultete filozofije usp. *Sapientia christiana*, art. 79–83; *Ordinationes*, art. 59–62.

81 Usp. *Sapientia christiana*, art. 86–87; *Ordinationes*, art. 63–64.

Sapientia christiana navodi razloge zbog kojih su i drugi fakulteti – izuzev teološkog, kanonskog prava i filozofskog – bili ili će u budućnosti biti kanonski osnivani. To se činilo:

– zbog produbljenijeg istraživanja važnijih teoloških, pravnih i filozofskih disciplina

– zbog napretka 'scientiarum hominis' koje su usko povezane s teološkim disciplinama ili s uspješnijim naviještanjem riječi Božje

– zbog studija književnosti koji pruža pomoć za bolje razumijevanje i prenošenje objave

– i zbog davanja nužne spremne za određene službe apostolata klericima i laicima.⁸²

U konstituciji su nabrojani oni crkveni fakulteti ili instituti koji danas postoje i koji u ime Apostolske Stolice podjeljuju akademske titule.⁸³

PRELAZNE ODREDBE

Papa Ivan Pavao II, odredio je da *Sapientia christiana* stupi na snagu prvog dana akademske godine 1980/81.⁸⁴; tada će biti dokinuti svi dotadašnji zakoni, običaji i privilegiji koji se protive ovom papinskom dokumentu.⁸⁵ Novi statuti pojedinih sveučilišta i fakulteta, usklađeni s apostolskom konstitucijom, moraju biti dostavljeni Svetoj kongregaciji za katolički odgoj prije 1. siječnja 1981. Ako to ne učine, bit će 'ipso facto' suspendirani od podjeljivanja akademskih stupnjeva.⁸⁶ Statutima će Kongregacija dati privremeno odobrenje na tri godine ('ad experimentum') kako bi mogle biti unesene eventualne promjene prije nego se definitivno odobre.⁸⁷

Svetoj kongregaciji za katolički odgoj povjereno je da Svetom ocu predlaže eventualne promjene ove konstitucije.⁸⁸

82 Usp. *Sapientia christiana*, art. 84.

83 Usp. isto, art. 85 gdje su nabrojani fakulteti ili instituti „ad instar” Facultatis: Archaeologiae Christianae, Biblicum et Orientis Antiqui, Historiae Ecclesiasticae, Litterarum Christianarum et Classicarum, Liturgicum, Missiologiae, Musicae, Sacrae, Psychologiae, Scientiarum Educationis vel Paedagogiae, Scientiarum Religiosarum, Scientiarum Socialium, Studiorum Arabicorum et Islamologiae, Studiorum Mediaevalium, Studiorum Ecclesiasticorum Orientalium, Utriusque Iuris (Canonici et Civilis)“.

84 Usp. *Sapientia christiana*, art. 88. Ako akademska godina počinje početkom građanske godine (kao npr. u Australiji), ovaj zakon stupa na snagu početkom 1981. Iako je vrijeme do stupanja na snagu ove konstitucije kratko, ipak „è un periodo di tempo sufficiente, perchè le Facoltà già avevano aggiornato i loro statuti in conformità con le *Normae quaedam* e non sarà perciò difficile completare l'aggiornamento secondo la nuova Costituzione, approfittando dell'esperienza fatta nell'ultimo decennio“, kako kaže nekadašnji rektor Papinskog sveučilišta Gregorijana u Rimu a sadašnji konzultor Svete kongregacije za katolički odgoj Paolo DEZZA u *La 'Sapientia christiana' e gli studi teologici*, art. cit., str. 332.

85 Usp. isto, *Prooem.*, str. 9; art. 94.

86 Usp. isto, art. 89. Jedino fakulteti koji su povezani s civilnim vlastima i čiji statuti moraju biti odobreni i od građanskih vlasti mogu tražiti od Kongregacije duži period za izradu svojih statuta; usp. art. 92.

87 Usp. isto, art. 91.

88 Usp. isto, art. 93.

ZAKLJUČAK

Kao što se život prilagođuje i mijenja, tako se i škole, da bi u potpunosti izvršile svoje poslanje, trebaju mijenjati i prilagodavati novonastalim potrebama. Crkva je toga svjesna pa se zato i odlučila na donošenje dokumenta *Sapientia christiana*, novog zakona o njenim najvišim školama – sveučilištima i fakultetima.

Nužno je da postoji neko jedinstvo u zakonodavstvu crkvenih akademskih središta, budući da mnogi principi ostaju čvrsti unatoč promjenama svijeta, života i raznih drugih okolnosti.

S druge strane, Apostolska Stolica je ustanovila i potvrdila crkvena sveučilišta i fakultete u različitim sredinama širom svijeta, pa mora postojati neko jedinstvo u podjeljivanju akademskih titula. No, zbog pluralizma civilizacija, kultura, običaja i mentaliteta apostolska konstitucija dopušta da pojedina sveučilišta i fakulteti unesu u svoje statute norme partikularnog zakonodavstva, koje će odgovarati posebnim okolnostima u kojima se ti centri nalaze.

Imajući, dakle, u vidu svu kompleksnost problematike, *Sapientia christiana* naglašava da s jedne strane postoje norme koje moraju biti zajedničke za sva postojeća crkvena sveučilišta i fakultete, a s druge strane ostavlja slobodu da se u pojedine statute mogu unositi razne partikularnosti.

Završit ćemo riječima kardinala Gabrijela M. Garrone, sadašnjeg prefekta Svete kongregacije za katolički odgoj, koji je, tumačeći konstituciju, rekao da „najbolji zakoni nemaju vrijednosti sami po sebi nego sve ovisi od njihove primjene. Treba se, dakle, nadati da se u ovoj primjeni konstitucije od strane sveučilišta i fakulteta srce uskladi s duhom“.⁸⁹

ZUSAMMENFASSUNG

Im Artikel wird das neue Schreiben des hl. Stuhls „Sapientia christiana“ über die neue Ordnung der Studien an den katholischen Universitäten und Fakultäten behandelt. Zuerst ist die Vorgeschichte dieses Schreibens von der „Deus Scientiarum Dominus“ bis zur Gegenwart gezeigt. Diese neue Apostolische Konstitution wurde sehr lange vorbereitet. Sie wurde schon vom Papst Paul VI und Papst Johannes Paul I approbiert, aber erst am 15. April 1979 vom Papst Johannes Paul II veröffentlicht. Im zweiten Teil des Artikels analysiert der Autor den Inhalt dieses Dokumentes. Er zeigt einen ununterbrochenen Zusammenhang dieser kirchlichen Dokumenten bezüglich der Studien an den katholischen Universitäten und Fakultäten aber auch das Neue bezüglich der früheren Dokumenten. In der Behandlung folgt der Autor die Titeln und die Kapiteln der Konstitution selbst. So spricht er am Anfang über die Einleitung der Apostolischen Konstitution, über die gemeinsamen Normen für alle Universitäten und Fakultäten und am Ende über die Normen für einige spezielle Fakultäten, so wie z. B. für die theologischen Fakultäten.

(Übers. von A. Rebić)

89 GARRONE, card. G. M., *Inter e contenuti della Costituzione Apostolica*, art. cit., str. 5.